

Αναδρομική Έκθεση ζωγραφικής του Κώστα Βαρβέρη στην Πινακοθήκη Κυκλάδων



Κείμενο, φωτογραφίες Χρήστου Θανόπουλου

Τον Απρίλιο 2023 (8 Απριλίου – 28 Απριλίου 2023) ο γνωστός Συριανός ζωγράφος-λογοτέχνης Κώστας Βαρβέρης πραγματοποίησε αναδρομική έκθεση ζωγραφικής στην Πινακοθήκη Κυκλάδων (Αίθουσες Νικ. Παπαδάμ).

Ακολουθούν οι κυριότεροι σταθμοί της ζωής του Κώστα Βαρβέρη, χρησιμοποιώντας, το δικό του κυρίως, χαρακτηριστικό λεξιλόγιο και ύφος. Ο Κώστας Βαρβέρης γεννήθηκε το 1938 στη Σύρο, είχε άλλα έξι αδέρφια, από τα οποία τα τρία πέθαναν στο λιμό της Κατοχής. Η οικογένεια ήταν πάμπτωχη και έτσι ο Κώστας Βαρβέρης από μικρός (οκτώ ετών) άφησε το σχολείο και ρίχτηκε στη βιοπάλη. Το 1962 ο πατέρας του έχει ανοίξει οينوμαγειρείο, στο οποίο απασχολείται όλη η οικογένεια. Βρήκε τυχαία στο πατάρι παλιού σπιτιού της οικογένειας, δύο σπασμένα καβαλέτα και παλιές κορνίζες. Έκτοτε, αυτοδίδακτος δε σταμάτησε να ζωγραφίζει, να εξελίσσεται και να δημιουργεί το δικό του προσωπικό ύφος.

Πειραματίζεται με διάφορες τεχνοτροπίες. Το 1970, έχοντας συγκεντρώσει μεγάλο αριθμό πινάκων, πραγματοποιεί την πρώτη ατομική του έκθεση ζωγραφικής στο Ναυτικό Όμιλο Σύρου, σε μια εποχή που χαρακτηριζόταν συντηρητική και οι μοντέρνες εκφραστικές δημιουργίες ήταν πρωτόγνωρες, ακόμα και για την Ερμούπολη, με την πλούσια πολιτιστική παράδοση στις τέχνες. Απέσπασε το θαυμασμό των επισκεπτών, ενώ υπήρξε και οικονομική επιτυχία.

Μέσω της φίλης του Γιάννας Μαυράκη συστήνεται στον καθηγητή της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Λάζαρο Λαμέρα, για την εισαγωγή του στην Σχολή. Ενώ ετοιμάζει τα δικαιολογητικά του, ο καθηγητής αποπέμπεται από

την ΑΣΚΤ και ο Βαρβέρης απορρίπτεται από τη Σχολή λόγω ορίου ηλικίας και γραμματικών γνώσεων.

Το 1971 αφήνει το πατρικό του και την οικογενειακή επιχείρηση, για να αφοσιωθεί απερίσπαστος στην Τέχνη. Διέθεσε το μικρό κεφάλαιο που είχε συγκεντρώσει με αιματηρές οικονομίες, για να ανοίξει ψησταριά στην Πλατεία Μιαούλη, ενώ το υπερώο του κτιρίου θα στέγαζε το εργαστήριο ζωγραφικής. Ο Αριστείδης Κοτσυφάκης, ιδιοκτήτης του κτιρίου, τον είχε βοηθήσει προσωπικά στην τρίμηνη επισκευή, του παραχώρησε δωρεάν τον 1^ο όροφο και του πρότεινε να τον βοηθήσει οικονομικά, βλέποντας πόσο χρωμένος και αγχωμένος ήταν. Ο εστίατορας και ποτοποιός Νικόλαος Βήχος, επίσης προθυμοποιήθηκε να παράσχει οικονομική βοήθεια. Ο Βαρβέρης αρνήθηκε ευγενικά τις γενναιόδωρες προσφορές, λέγοντας μέσα του: «Όχι, θα κολυπήσεις κι εσύ είναι μακριά το νησί των Φαιάκων και η Ναυσικά δεν περιμένει κανένα νέο μετά τον Οδυσσέα ναυαγό».

Το ζωγραφικό του έργο περιλαμβάνει στοιχεία υπερρεαλισμού και ναϊφ, με πληθωρικούς πίνακες που κατακλύζονται από μορφές και χρώματα. Θέτει υπαρξιακά ερωτήματα, αγωνιά για το μέλλον του πλανήτη και της ανθρωπότητας. Έχει φιλοσοφικές προεκτάσεις. Το διατρέχει λογοτεχνικό ύφος, ως συνέχεια της άλλης ιδιότητας του, αυτής του συγγραφέα, που με τα πεζά και ποιήματά του προσπαθεί να αφυπνίσει συνειδήσεις. Ο Κώστας Βαρβέρης στέκει μακριά από δόγματα και κόμματα, είναι αυτόνομος, αυτόνομος, αυτοδημιούργητος. Έμπνευση αντλεί από τη φύση. Τον απασχολεί η καταστροφή του περιβάλλοντος, που θυσιάζεται στο βωμό του χρήματος. Ακολουθεί δικούς του δρόμους για να εκφράσει τα ψυχικά αδιέξοδα του ανθρώπου. Κεντρικό στοιχείο και άξονας της ζωγραφικής του είναι η θάλασσα και η ζωή μέσα και γύρω από αυτήν. Σε όλο το έργο του είναι διάχυτη η εμμονή στον πάσχοντα και αγωνιζόμενο άνθρωπο, με τα μεγαλειώδη δημιουργήματά και τα τερατώδη εγκλήματά του.

«Ο ζωγράφος αποδίδει τις εννοήσεις του, τον παραγμένο κόσμο της σύγχρονης εποχής και προσπαθεί να βγει από το αδιέξοδο και την αγωνία. Πολυμορφία και πολυχρωμία. Μια παρουσία οπωσδήποτε διαφορετική από τις άλλες».

(Εφημερίδα «ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ», Πάτρα, 1980).

«Εμείς οι συμπατριώτες του, ... οι «Παρατημένοι», οι συνθηκολόγοι, οι μηδίσαντες, που παρακολουθούσαμε και παρακολουθούμε με απορία και συγκατάβαση τούτον τον παράξενο άνθρωπο, να στήνει ανάμεσά μας, δίπλα στα στέκια της επαρχιακής μας ραστώνης και της αστικής μας αγκύλωσης,

τους ψυχοβγάλτες πίνακες με το μέγεθος του Σικουϊέρος και την αιχμηρή απόγνωση του Μπρέγκελ και του Ιερώνυμου Μπος, ...».

(Δελτίο Τύπου. Μάρκος Φρέρης, Αντιπρόεδρος Π.Κ., Πρόεδρος του Δημο-τικού Συμβουλίου, 8-7-1983, Αναδρομική Έκθεση Κώστα Βαρβέρη στο χώρο έξω από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη – Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ερμούπολης).

Ο ανεξάρτητος και ελεύθερος Κώστας Βαρβέρης όταν έφτασε τα τριάντα άρχισε να δημοσιοποιεί τη δουλειά του, μετά από παρότρυνση του «πνευματικού του πατέρα» Σπύρου Κουντούρη.

Έχει πραγματοποιήσει 39 ατομικές εκθέσεις σε: Σύρο, Θήρα, Καισαριανή, Βύρωνα, Καλαμάτα, Ηράκλειο, Σάμο, Καλλιθέα, Νέο Ηράκλειο Αττικής, Ρέθυμνο, Πεύκη, Αμαρούσιο, Νεάπολη Θεσσαλονίκης, Έδεσσα, Γυάρο. Έχει συμμετάσχει σε πλήθος ομαδικών εκθέσεων. Παράλληλα με τη ζωγραφική ασχολείται με το γράψιμο. Έχει γράψει πολλά βιβλία: «Το Φεστιβάλ της Σύρου» (μυθιστόρημα), «Η κοινωνία κι εγώ» (διηγήματα), «Αντινομίες», «Στιγμές», «Οδοιπορώ», «Ρινίσματα», «Καταρροή» (ποιήματα), «Ο γλάρος με τα τουρκουάζ μάτια», «Η Ρίμα», «Οι κόκκινες αλεπούδες» (μυθιστορήματα), «Στοχασμοί και αγκυλώσεις» (γνωμικά και αφορισμοί).

Έχει συμπεριληφθεί στα λήμματα της «Μεγάλης Εγκυκλοπαίδειας της Λογοτεχνίας» του Χάρη Πάτση, στις ανθολογίες «Σύγχρονοι Έλληνες Ποιητές» (εκδόσεις Σκαρβαίος), της Διεθνούς Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών-ΔΕΕΛ «Σύγχρονοι Έλληνες Δημιουργοί» (εκδόσεις Ίανθος) και στο «Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών» (εκδόσεις Μέλισσα).

Έχει λάβει πολλές τιμητικές διακρίσεις και βραβεία. Το 1995 στο Διεθνές Διαγωνισμό «Μελίνεια Τρόπαια», της ΔΕΕΛ που διοργάνωσε το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων «Μελίνα Μερκούρη», απέσπασε το Β΄ Βραβείο για το ποίημα του «Εμείς» και Β΄ Βραβείο για το ζωγραφικό του έργο «Ανάτασις». Από τη ΔΕΕΛ έλαβε το 1999, τιμητική διάκριση για τον πίνακα του «Τα παιδιά του Πειραιά» και χρυσό μετάλλιο για το σύνολο του έργου του. Στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό του Πολιτιστικού Συλλόγου Σαλαμίνας «Το Καφενείο των Ιδεών», έλαβε Α΄ Έπαινο για το ποίημα του «Αυτογνωσία» (1998), Α΄ Βραβείο για το χρονογράφημα «Θρησκεία και Επιστήμη» και το άρθρο «Ιερός Λόγος» (2005), Α΄ Βραβείο για το ποίημα «Η Ανάσταση του Λαζάρου» και το δοκίμιο «Ο Θεός δεν παίζει ζάρια» (2007), κ.α.

Έλαβε επαίνους σε Πανελλήνιους Ποιητικούς Διαγωνισμούς για τα ποιήματά του «Της ζωής και του ονείρου», «Το τραίνο», «Συσχετικές αντωνυμίες» (2001 – 2008). Έλαβε τρία διπλώματα για τη συμμετοχή του στην Πανελλήνια Έκθεση Θαλασσογραφίας στη Φιλολογική Λέσχη Πειραιώς (1983, 1984, 1988). Το 1986 επιλέχτηκε για την ανεξαρτησία και την προσωπική σφραγίδα του έργου του από το Υπουργείο Πολιτισμού της Βουλγαρίας, μαζί με τον Κρητικό ζωγράφο Κώστα Παπαδάκη, για την ταινία «Οι ζωγράφοι των Βαλκανίων» που χρηματοδοτήθηκαν από την UNESCO. Το 1988 εγκρίθηκε από την επιτροπή αγοράς λογοτεχνικών βιβλίων του Υπουργείου Πολιτισμού το βιβλίο του «Ο γλάρος με τα τουρκουάζ μάτια», αλλά λόγω έλλειψης κονδυλίων δεν αγοράστηκε. Η Υφυπουργός Πολιτισμού, επί κυβερνήσεως ΣΥΡΙΖΑ, Μυρσίνη Ζορμπά (απεβίωσε τον Μάρτιο 2023), είχε προτρέψει τον Βαρβέρη να κατασκευάσει το έργο «Συριανή Υφαντουργία» – Γυναίκα σκεπασμένη με καρούλια, κινεί τα νήματα του αργαλειού». Το έργο τοποθετήθηκε στο ισόγειο του Βυρσοδεψείου Κορνηλάκη, που αποτελεί τμήμα του Βιομηχανικού Μουσείου Ερμούπολης.

Διετέλεσε μέλος του Δ.Σ. του Πνευματικού Κέντρου Ερμούπολης, της Δημοτικής Μουσικής και συμμετείχε ενεργά στην επιτροπή για την αποκατάσταση του ιστορικού Θεάτρου «Απόλλων».

Είναι παντρεμένος με την φιλόλογο κ. Αγγελική Φιλοπούλου, παλιά προϊσταμένη των ΓΑΚ Κυκλάδων-Τμήμα Σύρου, μέλος του Δ.Σ. Ιδρύματος Μωραΐτη και έχουν δύο κόρες.

Ακολουθούν αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα από το εμβληματικό διήγημα του Κώστα Βαρβέρη, «Ο γλάρος με τα τουρκουάζ μάτια», εκδόσεις Καρανάση, Αθήνα 1986:

Πρόλογος

«Σ' όλους τους θαλασσοπόρους, σ' όλους του ναυτικούς, τους εραστές του υγρού στοιχείου κάθε ηλικίας και εποχής, είναι αφιερωμένο αυτό το βιβλίο ... επίσης σ' όλους τους ψαράδες ... Σ' αυτούς τους γυαλικάρηδες, λέω, τους αλήτες των ανορθόδοξων απολαύσεων που, ή σαν χταπόδια είναι απλωμένοι, ή σαν καβούρια γαντζωμένοι, στις δαιδαλώδεις πτυχές των παραλιών, δεν παύουν να παίζουν, χαριεντιζόμενοι με τις λευκές πλεξούδες της θάλασσας – καθώς αλανιάρες – κι αυτές, έξαλλες, σαλτάρουν στα σκέλια των υφάλων όλο πάθος, ορμή και ερωτικό οίστρο κι ακούν μ' αυταρέσκεια, μέσ' απ' το βαθύ τουρκουάζ του ορίζοντα, το γλάρο που τους φωνάζει: «ΔΥΟ φτερά έχει πάντα η ελευθερία παιδιά· κι ένα τραγούδι η ζωή».

« ... που να ζητήσω βοήθεια
για να κρύψω τη γη –
την καταδιώκει η Ανθρωπότης».

« Μα που βλέπετε τέλος πάντων
την πρόοδο της ανθρωπότητας.
Για χιλιάδες χρόνια τα ίδια είδωλα προσκυνάμε.
Για τους ίδιους σκοπούς
τα ίδια εγκλήματα διαπράττουμε
και σήμερα
αμφισβητούμε ό,τι κι οι άλλοι
πριν από μας αμφισβήτησαν! ...

Ω, ουτοπία!
όνειρο που η βροχή
των καθημερινών γεγονότων σε σβήνει
πάρε στο δρόμο σου
των φτερών μου το πέταγμα
σ' άλλους πλανήτες λευτεριά να δώσεις.

... Το σημείωμα έπεσε στο τραπέζι ... και διάβασε: «Ονομάζομαι Τύρκος, γιατί το χρώμα των ματιών μου είναι τυρκουάζ, παρμένο από την απεραντοσύνη της θάλασσας, την καλοσύνη τ' ουρανού και τους μυρωδάτους θάμνους των βουνών μας. Όποιος, τυχόν από αδεξιότητα με σκοτώσει, με φυλακίσει ή με βασανίσει, ας μάθει πως, μόνο γιατί πολύ τους ανθρώπους αγάπησα, το κατόρθωσε».

... Σήμερα κυριαρχεί η λογική του παραλόγου, αφού κατόρθωσε να παραμερίσει τη λογική του ρεαλισμού, που με τη σειρά της παραμέρισε τη λογική του ρομαντισμού ... Πιστεύω πως η έλλειψη προβληματισμού ... είναι η ασθένεια του παραλογισμού, που συνειδητά ή όχι δολοφονεί το φυσικό κάλλος, και κατ' επέκταση, την ίδια τη ζωή στη γη ...

... Όσο υπάρχουν άνθρωποι θα υπάρχουν κι όπλα κι όσο υπάρχουν όπλα θα γίνονται πόλεμοι.

... Άπληστο ξόανο της φύσης, ο άνθρωπος είναι
πρόκληση και παραβίαση
στο χώρο και το χρόνο ...

... Όταν όμως (οι άνθρωποι) έχουν χάσει το αίσθημα
της ατομικής και συλλογικής ευθύνης
συμπεριφέρονται όπως τα κτήνη».

Το διήγημα «Ο γλάρος με τα τυρκουάζ μάτια» βασίζεται σε αληθινά γεγονότα, οι διάλογοι όμως και οι προεκτάσεις που παίρνει (περιβαλλοντικές – φιλοσοφικές), είναι φανταστικοί. Τη δεκαετία του '80 υπήρχε ένα καφενείο στα μανάβικα (Χίου και Ακτής Παπάγου), του οποίου ιδιοκτήτης ήταν ο Σπύρος Σάρδης («Μπακαλιάρος») και βοηθό είχε το γιό του Θανασάκη. Το κτίριο διέθετε «γκλαβανή» στην ταράτσα. «Διασκεδάζε τη λαϊκή κουρευαρία

πουλώντας ή χαρίζοντας σφυριχτράκια, μπαλόνια, λουκουμάδες, ούζο και άφθονη σάτιρα ... Ένας ψαράς του έφερε από τις Δήλες δώρο το μικρό γλάρο με τα ανεπανάληπτα (τουρκουάζ) μάτια ... Τον φύλαγαν στην γκλαβανή. Τον τάζαν καθημερινά τυριά, ψωμιά, ψιλά ψαράκια και τον εκπαίδευαν εντατικά»... Ο γλάρος μεγάλωσε και ερχόταν καθημερινά στο καφενείο για να τον ταΐζουν. Ο «Μπακαλιάρος» του τραγουδούσε αντάρτικα τραγούδια, τα άκουγε ο γλάρος, χόρευε γυροπετώντας. Μαζευόταν κόσμος στην παραλία να δει τη θριαμβευτική άφιξη του γλάρου. Ο Κ. Βαρβέρης φώναζε: «Κάντε χώρο, να κατέβει το πουλί. Όμως μια μέρα κάποιος “φασίστας” χωροφύλακας σκότωσε το πουλί». Ο Κ. Βαρβέρης έχει αφιερώσει πολλά ζωγραφικά έργα του στο γλάρο με τα τουρκουάζ μάτια.

Ο ίδιος μας διηγήθηκε (Απρίλιος 2023), ότι είχε μεγαλώσει δύο γλαρόπουλα, που του είχε φέρει κάποιος ψαράς. Εκείνη την εποχή έμενε στην περιοχή «Βαπόρια», δίπλα στον ξενώνα «Υπατία». Όταν μεγάλωσαν οι γλάροι, απελευθέρωσε τον έναν, αλλά αυτός δεν ξαναγύρισε. Έδενε τον άλλο γλάρο με τριχιά (πετονιά) και τον απελευθέρωνε από τα κάγκελα. Αν έλειπε πολλή ώρα, τραβούσε την τριχιά και το πουλί επέστρεφε. Κάποια μέρα κόπηκε η τριχιά. Ο γλάρος έλειπε για κάποιο διάστημα, όμως επέστρεφε μερικές φορές. Σύχναζε στην παραλία κάτω από τον Ι. Ν. Αγ. Νικολάου, δίπλα στους λουόμενους. Κάποια μέρα στεκόταν δίπλα σε μητέρα με παιδί που είχε σύνδρομο Down. Η μητέρα φοβήθηκε μήπως ο γλάρος τσιμπήσει το παιδί της και τον έδιωξε. Ο γλάρος άργησε να ξαναφανεί. Ο Κ. Βαρβέρης ρωτούσε τους γείτονες και του έλεγαν ότι όταν λείπει το πουλί επέστρεφε, ενώ όταν ήταν στο σπίτι, ο γλάρος δεν πλησίαζε. Ένας ψαράς τον πληροφόρησε ότι: «Ο γλάρος θα πεθάνει, διότι κανονικά πίνει θαλασσινό νερό και εσύ του 'δινες γλυκό».

Από το ποίημα του Κ. Βαρβέρη:

«Η λογική σα μέτρο βίου».

Όχι, η Λογική δεν είναι παράσιτο συναισθημάτων.

Ακόμα και στη θερμή προσφορά της Αγάπης,
στέκεται διατηρώντας (για κάθε ενδεχόμενο) με επιφυλάξεις, με σέβας
και προσοχή το κάλεσμα της φρόνησης ...

... Κι όταν της λένε να πει κάτι για τον Θεό, απαντά: Ο Θεός είναι άλλου
παπά Ευαγγέλιο.

Κι ο έρωτας; Τι σχέση έχει η Λογική με τον Έρωτα; Σχεδόν καμία.

Γιατί ο Έρωτας αποφεύγει συνειδητά τη Λογική

επειδή τον θέτει σε αναμονή, σύνεση και με λεπτές αποχρώσεις λέξεων, ελέγχει την διάρροια των συναισθημάτων.

Ναι, ο Έρωτας είναι το πιο ισχυρό και παρορμητικό ένστικτο του ζωικού βασιλείου

κι ολόκληρου του ζωικού οργανισμού ακόμα κι απ' το ένστικτο της πείνας. Εξού και το «Έρωσ ανίκατε μάχαν».

Κί' όμως, αυτός, ο Έρωσ, που δεν δέχεται διόλου συμβουλές απ' το θησαυροφυλάκιο της Λογικής, κι επιδεικτικά της γυρίζει την πλάτη

βγαίνει τις περισσότερες φορές χαμένος ...

Με την έκθεση «Αναδρομή, Ονειρικές Υποδιαιρέσεις», παρουσίασε μεγάλο μέρος της δουλειάς του, ξεκινώντας από τα πρώτα του έργα, έως τα πιο πρόσφατα. Την επιμέλεια της έκθεσης είχε η Έρση Βαρβέρη, με τη στήριξη της Αγγελικής Ψιλοπούλου –Λίνας Βαρβέρη και του Τμήματος Πολιτισμού του Δήμου Σύρου – Ερμούπολης. Το παρών στην έκθεση έδωσε ο δήμαρχος Σύρου – Ερμούπολης κ. Νίκος Λειβαδάρας. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης, σύσσωμη η οικογένεια Βαρβέρη στάθηκε στο πλευρό του μεγάλου Συριανού, μαχόμενου στοχαστή, Κώστα Βαρβέρη.



